

ŠEGE IN NAVADE VELIKONOČNEGA ČASA

KULTURNI DAN

Šege in navade velike noči

Šege in navade čaščenja pomladi naj bi obstajale že pred krščanstvom in se potem preoblikovale glede na vero. S prinašanjem zelenja domov naj bi praznovali velikonočno cvetno nedeljo. **Velika noč** (*Vuzem*) je najpomembnejši krščanski praznik. Kristjani na ta dan praznujejo Jezusovo vstajenje od mrtvih - na veliki petek so Jezusa Kristusa križali, tretji dan po tem, na nedeljo, pa je vstal od mrtvih.

Velikonočne tradicije se v veliki meri od države do države razlikujejo. Po tradiciji je na veliki petek zapovedan strogi post, na veliko soboto se blagoslovijo (pogovorno *žegnajo*) jedila, ki se potem zaužijejo za nedeljski zajtrk. Tudi v Sloveniji imajo določeno simboliko, suho meso simbolizira Kristusovo telo, rdeči pirhi so kaplje krvi, hren predstavlja žeblje, kruh in ostala peciva pa trnjevo krono. Ker je Kristus vstal iz kamnitega groba podobno, kakor pišče pride iz jajca, in ker tudi krst pomeni vstop v novo življenje, je jajce znamenje Kristusovega vstajenja in hkrati tudi krsta. Jajca predstavljajo ljubezen in prijateljstvo, pa tudi celotno stvarstvo kot kozmično jajce. Praznik Velika noč je v angleščini poimenovan Easter, kar je izpeljanka imena starokeltske boginje plodnosti Ostare. Eden izmed njenih simbolov je tudi zajec.

Velikonočni jerbas s pirhi

Velikonočni jerbas so nosile ženske na glavi

Tipične velikonočne jedi: pirhi, šunka, hren, kruh in potica

Belokranjski pirhi

Šege in navade so se ohranile tudi tako, da si ob zimskih večerih mamice in babice pripovedovale razne zgodbe in vraže o praznovanjih.

Na **veliki četrtek** se ne sme prati perila in se ne sme nič fizično delati. Na severnem Primorskem velja, da se ne suši perila na veliki petek – tedaj Jezus visi na križu in zato naj ne visi perilo.

Na **veliki petek**, preden vzide sonce, se da govedi palmove vejice, nakar postanejo vse krave bolj molzne. Tudi pastir naj zaigra svojo pesem pred sončnim vzhodom, da tako obvaruje svojo čredo pred divjimi zvermi.

Če stoji v sadovnjaku drevo, ki že nekaj let ni obrodilo, ga je treba na veliki petek obložiti s kamenjem. Zraven je potrebno govoriti: "Če ne daješ nobenih plodov, pa nosi kamenje!"

Če na veliki petek nosi župnik sam svojo mašno knjigo, se tisto leto češnje spridijo.

Na veliki petek mora vsaka gospodinja, ki ima vrt, obvezno nekaj posaditi, ker to pomeni, da bo vse bolje raslo in zorelo.

Na **veliko soboto** ob zvonjenju prinesejo v hišo vodo. Pijejo jo vsi domači in se z njo tudi umijejo. S tem izmijejo vse bolezni. Nekaj te vode se zlije v čeber kislega zelja ali repe; tako ohranimo njuno svežino vse leto.

Mežnar nosi na ta dan blagoslovljeni ogenj od hiše do hiše, da jih tako obvaruje pred požarom.

Na veliko soboto se pobarvajo pirhi ali pisanice, speče se potica in pripravi hrano za blagoslov. In kaj naj bi bilo v košarici za k žeganju? Kruh – pletenica, meso, klobase, tri hrenove korenine, kolač – potica, bela in rdeča jajca in eno počeno jajce, meso pa mora imeti obvezno kost, ki pa ne sme biti presekana.

Na **velikonočno nedeljo** se od blagoslovljenih jedi najprej pojedjo jajca in hren, ker to varuje pred kačjim ugrizom.

Nikakor ne smete torej začeti jesti potico ali šunko. Poleg tega naj bi se velikonočni zajtrk jedel z rokami in ne s priborom, drobtine pa ne smejo padati na tla.

Velikonočni ponedeljek pa je dan za obiske, ko birmanski botri obdarujejo svoje varovance. Poleg tega velja, da naj bi na velikonočni ponedeljek zunaj lahko hodil bos, pa se ne bi prehladil.

Velika noč drugje

ŠPANIJA "Ples smrti" - Na veliki četrtek v kraju Verges v Španiji priredijo značilen zastrašujoč ples smrti, moški, oblečeni kot skelet, ga izvedejo ponoči. Mnogo mest praznuje z nočnimi procesijami, ko prostovoljci po ulicah na ramah prenašajo bogato okrašene velikonočne prizore. Ponekod vse skupaj spremlja bobnanje lokalnih mladeničev. Člani so samo moški, oblečeni so v halje ter visoka koničasta pokrivala z odprtini za oči in nosijo križe ter uprizarjajo življenje z versko noto.

ITALIJA "Umivanje nog" - Papež Francišek je letos prek Kongregacije za bogoslužje v Vatikanu dosegel, da smejo duhovniki na veliki četrtek umivati noge tudi ženskam, kar je sam storil že lani v zaporu v Rimu. Obred umivanja nog je Jezus Kristus izvedel pri zadnji večerji, ko je umil noge svojim učencem in s tem pokazal ponižnost ter služnost vsemu človeštvu, duhovniki in škofje pa to obudijo na veliki četrtek.

MEHIKA "Pasijon proti koleri" - V svetem tednu tudi v Mehiki praznujejo s pasijoni. Igrati Jezusa je čast, treba pa je imeti tudi ogromno kondicije za nošenje križa. Najbolj znan pasijon je v mestu Iztapalapa, ki ga vsi prebivalci izvajajo vse od leta 1833, ko je razsajala kolera. Ponekod vsako jutro po ulicah ponesejo velika kipa Jezusa in Marije. Na velikonočno jutro gredo verniki k maši, po njej pa se povesejijo na trgu, kjer so stojnice s hrano in igrači ter pogosto celo lunapark.

ANGLIJA "Rožice za klobuk" - Na Otoku se zanimiva tradicija praznovanja velike noči začne že s postom, ko priredijo tekmovanje v teku žensk s palačinko v ponvi, ki lahko traja tudi več kot uro. Ena izmed zelo starih tradicij je maundy money iz 18. stoletja, ko je začel monarh revnim na veliki četrtek poklanjati denar. Peni je zamenjal običaj umivanja nog, ki ga je prej izvajal kralj, ki je umil noge toliko revnim, kolikor je bil star. Danes kraljica vsako leto izroči usnjena mošnjička toliko izbranim, ki so zaslužni za delovanje cerkve, kot ima sama let, in sicer je bilo lani v prvem 89 penijev z njeno podobo, v drugem pa 5,5 funta. Na velikonočni ponedeljek pa na Otoku izvajajo nekatere igre, ki jih poznamo tudi pri nas, na primer trkljanje pirhov. Ženske imajo posebno veselje za veliko noč, ko si lahko nadenejo bogato okrašen velikonočni klobuk – tradicija izhaja iz praznovanja pomladi, ko so si v klobuk zatikale sveže cvetlice. Danes jih nosijo tudi otroci in moški.

Na severu - Velikonočni prazniki imajo za Norvežane velik pomen, saj oznanjujejo prihod pomladi po dolgi, temni zimi. Veliko se jih odpravi na smučanje oziroma se veselijo druženja z družino in prijatelji na dela proste dneve, šolarji imajo namreč počitnice že ves teden pred veliko nočjo in še na velikonočni ponedeljek, dela prosti dnevi pa so vse od velikega četrтка. Poleg tradicionalnega barvanja jajc se je na Norveškem pojavila še nova navada, in sicer velikonočne kriminalke: branje detektivk, trilerjev in kriminalnih romanov je postalo del narodne zavesti. Televizijske in radijske postaje so preplavljene s tovrstnim žanrom, proizvajalci mlečnih izdelkov na svojo embalažo tiskajo kriminalne zgodbe, takrat izide serija novih kriminalk v knjižni obliki. Ob prepuščanju napetim zgodbam se seveda podprejo z bogatimi tradicionalnim jedilnikom, na katerem ne manjkajo pirhi.

FILIPINI "Kriki in kri" - Gotovo najbolj dramatično praznujejo veliko noč katoliški gorečneži na oddaljenih Filipinih, ki si na veliki petek bičajo svoje hrbte, skrajneži pa se dajo celo za nekaj minut pribiti na križ. Kriki in kri teh, ki so prepričani, da se bodo tako spokorili za svoje grehe, ali upajo na čudežno ozdravitev oziroma to počnejo v zahvalo bogu, vsako leto pritegnejo množico turistov, čeprav uradna Cerkev ta njihov običaj oboja, češ da Jezus ni tako želel.

PLES ZA VELIKO NOČ

Verni ljudje so se v starih časih vedno držali pravila: "Ora et litora – moli in delaj". Tako je veljalo tudi za štiridesetdnevni post med pustom in veliko nočjo. Cerkev je bila glede posta zelo stroga, saj v tem času ni dovoljevala nikakršnega veseljačenja ali plesa. Zato pa je veliki ponedeljek predstavljal dan sprostitve. Na slovenskem je bil velikonočni ponedeljek do druge svetovne vojne dan plesnih zabav in splošnega veselja. Fantje in dekleta so za to priložnost lahko oblekli najlepšo obleko, ki so jo premogli. Na ta dan so hodili na obiske po pirhe, mladi pa v gostilne in v kmečko hišo na ples. Koraki so do današnjih dni tonili v pozabo, vendar je ustno izročilo pripomoglo k temu, da znajo folkloristi še vedno zaplesati »po starem«. Nekaj posnetkov si lahko ogledate na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=R50FdF2p25U>

<https://www.youtube.com/watch?v=newpYufABdE>

Marsikje v Sloveniji izvajajo tradicionalne velikonočne plesne, kjer plešejo tradicionalne, družabne in latino-ameriške plesne. Eden izmed znanih je "Velikonočni ples v Festivalni dvorani" v Ljubljani.

BARVANJE JAJC

1. Tvoja naloga danes oz. za vikend je, da pobarvaš jajca. Lahko jih skuhaš ali spihaš. Sam/a si izbereš način barvanja. Spodaj so predlogi za barvanje:

TIE DYE tehnika:

<https://oblizniprste.si/slastni-nasveti/barvanje-pirhov-s-tie-dye-tehniko/>

BARVANJE Z NARAVNIMI BARVAMI:

Čebulnimi olupki, borovnicami, v soku rdeče pese...
Namig: na travniku naberi rože, različne oblike listov.
Le te položi v nogavico, nanje postavi jajce in zaveži.
Jajce skuhaj v barvi. Ko boš nogavico odstranil, boš dobil lepe vzorčke.

BARVANJE Z RAZLIČNIMI BARVAMI: jedilne barve, voščenske, flomastri, tempera...

2. V parih stavkih napiši, kako so pri vas potekale priprave na Veliko noč in kako ste praznovali. Če ne praznujete tega praznika napiši kaj ste delali v tem času. Fotografije lahko pošlješ razredniku/čarki.

LEPE VELIKONOČNE PRAZNIKE!

Ker se nam ponuja možnost obiska galerij in muzejev v Sloveniji preko spleta te vabim, da greš na virtualni sprehod po NARODNI GALERIJ:

- <https://www.ng-slo.si/si/>

Predstavitev: Nina Ploštajner

VIRI:

- https://sl.wikipedia.org/wiki/Velika_no%C4%8D#/media/Slika:Velikonocni_zegen.jpg
- <http://lifestyle.ena.com/zdravje-in-prosti-cas/velikonocne-sege-vraze-in-obicaji.html>
- <https://bojevnicasl.wordpress.com/2016/03/16/ostara-keltska-boginja-novih-zacetkov/>
- <https://stareslike.cerknica.org/2013/04/10/1930-babno-polje-velikonocni-zegen-in-svitki/>
- <https://www.slovenskenovice.si/lifestyle/bivanje/foto-velika-noc-po-svetu>
- https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/what-is-maundy-money-who-gets-queen-easter-tradition-explained_uk_58ee31d3e4b0c89f91232cb3?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAN4anOtUULzc0ChUX5XFyKfQtUiLiFYBfjaOwR7bj-k9TzxaR8RSQpL3SIS9KBS2scYB_o4Hi_oE3UI04KxokB4RMgnOaKVvecNSk5GISVM9cTFDq8xsck5VtGwz_WkjrDbG0svJzDn2IHky3MD09dBfdZe_MwLxjCfIQVQwUA2
- <https://www.fs-grofblagaj.si/repertoar/ples-na-veliki-ponedeljek/>
- <https://oblizniprste.si/slastni-nasveti/barvanje-pirhov-s-tie-dye-tehniko/>
- <https://www.dominvrt.si/gospodinjstvo/barvanje-jajc-s-cebulnimi-olupki.html>